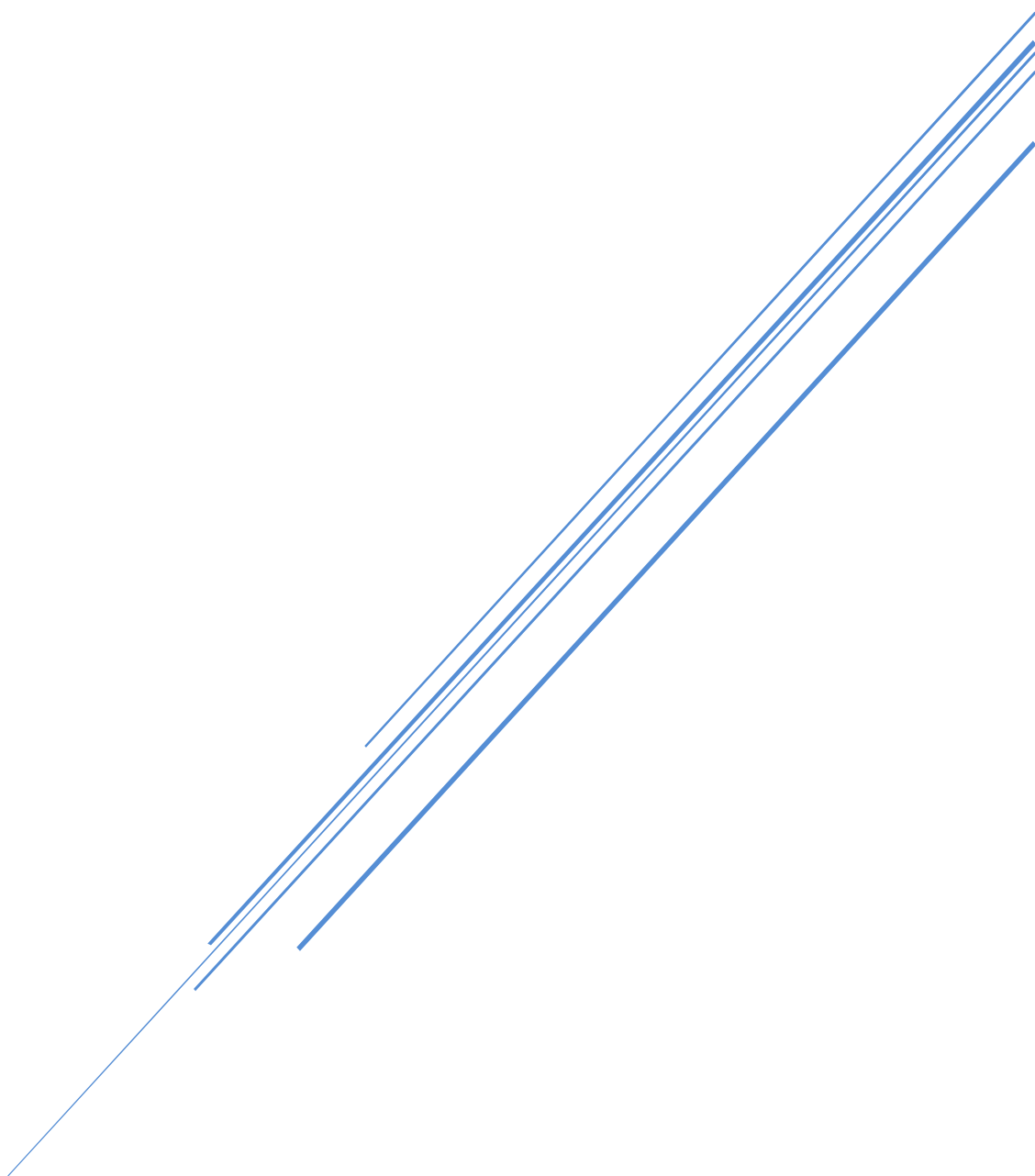

ČÍSLO SÚŤAŽIACEHO: _____

OLYMPIÁDA ZO SLOVENSKÉHO JAZYKA A LITERATÚRY

Kategória C, krajské kolo, školský rok 2022/2023

10. február 2023

KRAJSKÉ KOLO OLYMPIÁDY ZO SLOVENSKEHO JAZYKA A LITERATÚRY

ŠKOLSKÝ ROK 2022/2023

15. ROČNÍK

I. ČASŤ PÍSOMNÁ – TEST

Čas na vypracovanie testu: 30 minút

UKÁŽKA Č. 1

SOVY SA NA ZIMU VRÁTILI BLIŽŠIE K ĽUDOM

Mnohí ľudia ani netušia, že v ich tesnej blízkosti možno žijú desiatky sov. Reč je o myšiarkach ušatých, ktoré sa v zimnom období koncentrujú na stromoch v mestách a obciach. Aj tento rok odborníci z Ochrany dravcov na Slovensku tieto zhromaždiská monitorujú s pomocou verejnosti.

Myšiarke na hlave akoby odstávajú pierka. Ľuďom pripomínali ušká, a preto myšiarke prischol druhový názov „ušatá“. V hustých korunách stromov sa dokáže dobre maskovať. „Ak sa veľmi sústredíte, zrazu zistíte, že sa tam schováva nie jedna, či dve myšiarke, ale rovno desiatky sov,“ uvádza Tomáš Veselovský z Ochrany dravcov na Slovensku.

Od jesene sa myšiarke sťahujú bližšie k ľuďom. Sovy sa zoskupujú na takzvaných zimoviskách. „U nás si zväčša vyberú ihličnaté stromy alebo tuje v okolí kostolov, škôl, na cintorínoch, v parkoch alebo rodinných záhradách. Prítomnosť myšiarok prezradia vývržky popadané pod stromom. Ide o nestrávené zvyšky potravy, hlavne kosti a srst' z hlodavcov,“ informuje Veselovský. Pôvod týchto vtákov je mimoriadne zaujímavý. Kým časť vtákov pochádza zo širších oblastí spoločného zimoviska, teda ide o slovenskú populáciu, druhú časť tvoria jedince, ktoré sem prilietajú niekedy až stovky kilometrov z Poľska, Ukrajiny, Bieloruska či Ruska (vzácné aj cez tisíc kilometrov).

Hoci myšiarke cez deň oddychujú v blízkosti ľudí, ostávajú plaché. Každé zbytočné vyrušenie stojí jedince vzácnu energiu, ktorú musia cez zimu šetriť viac než inokedy. „Napohľad oddychujú, ale stále sledujú svoje okolie. Stačí, aby sa jedna myšiarke vyplašila, a hneď zareagujú aj ostatné jedince. Preto ak ľudia chcú pozorovať myšiarke, mali by dodržiavať bezpečnú vzdialenosť. Keď sa myšiarke na vás uprene pozerajú a vystrú sa, ste už príliš blízko,“ dopĺňa Veselovský.

Najvhodnejší čas na pozorovanie myšiarok je pred západom slnka. Vtedy odlietajú na lov. Ide o úchvatné prírodné divadlo. Úplne potichu, ako duchovia, vyletujú z korún stromov a strácajú sa v šere. V tom čase sa aj najlepšie počítajú. Už tradične počas zimy organizujeme monitoring zimovísk myšiarok ušatých. Budeme zaznamenávať lokality kde myšiarke zimujú a počet pozorovaných jedincov informuje Veselovský. Minulý rok boli najväčšie zimoviská zaznamenané na lokalitách v Kolárove a Branove, kde zimovalo viac než 50 sov. Celkovo sa podarilo nájsť viac než 80 zimovísk, na ktorých zimovalo spolu 1062 myšiarok. Odborníci veria, že počas aktuálnej zimy sa im podarí tieto čísla prekonať. Získané údaje následne využijú pri výskume a ochrane tohto druhu.

<https://www.dravce.sk/>

upravené pre potreby KK OSJL

Úloha č. 1

Z ukážky č. 1 vyplýva, že

- A. myšiarke ušatá je veľká sova.
- B. myšiarke druhový názov „ušatá“ označuje jej veľké uši.
- C. myšiarke ušatá má na hlave pierka vyzerajúce ako ušká.
- D. myšiarke ušatá prezimuje na poliach a lúkach.

Úloha č. 2

Ktorý z nasledujúcich znakov je typický pre ukážku č. 1?

A. posudzovanie	C. subjektívne hodnotenie
B. kritický pohľad	D. aktuálnosť

Úloha č. 3

Zimoviskom nazývame miesto,
A. ktoré je v Poľsku, na Ukrajine a Bielorusku.
B. kde sú kostoly, prípadne školy.
C. kde myšiarky ušaté cez deň spoločne oddychujú.
D. ktoré budujú a obývajú ľudia.

Úloha č. 4

Ktoré slovné spojenie z ukážky č. 1 je združeným pomenovaním?
A. západ slnka
B. počet jedincov
C. vzácna energia
D. myšiarka ušatá

Úloha č. 5

<i>Odborníci veria, že počas aktuálnej zimy sa im podarí tieto čísla prekonať.</i> Koľkokrát dochádza v uvedenej vete k spodobovaniu?
A. Raz.
B. Dvakrát.
C. Trikrát.
D. Ani raz.

Úloha č. 6

V ktorej možnosti sa nachádza priradovací sklad?
A. v mestách a obciach
B. monitoring myšiarok ušatých
C. ostatné jedince
D. získané údaje

Úloha č. 7

<i>Hoci myšiarky cez deň oddychujú v blízkosti ľudí, ostávajú <u>plaché</u>.</i> V ktorej možnosti sú výlučne antonymá k podčiarknutému slovu?
A. bojazlivé, nesmelé, samotárske
B. ostýchavé, rozpačité, uzavreté
C. smelé, krotké, nebojácne
D. neprítulné, ľakavé, odvážne

Úloha č. 8

Hlavnou úlohou ochranárov podľa ukážky č. 1 je
A. informovať o zimoviskách myšiarky ušatej.
B. upozorniť na vhodnú vzdialenosť pri pozorovaní vtáctva.
C. získať údaje na výskum a ochranu tohto druhu sov.
D. zistiť záhadný pôvod tohto druhu dravcov.

Úloha č. 9

V nasledujúcom texte z ukážky č. 1 chýbajú interpunkčné znamienka. Správne ich doplňte.
Už tradične počas zimy organizujeme monitoring zimovísk myšiarok ušatých Budeme zaznamenávať lokality kde myšiarky zimujú a počet pozorovaných jedincov informuje Veselovský.

Úloha č. 10

V hustých korunách stromov sa dokáže dobre maskovať.
Uveďte jeden príklad na viacvýznamovosť slova *koruna*.

UKÁŽKA Č. 2

ŽIJÚ HVIEZDY VEČNE?

Hviezdy potrebujú na svoju existenciu palivo. Preto celý svoj život zúfalo zháňajú materiál na kúrenie.

Väčšinu života tieto slnečné hviezdy spaľujú vodík, ktorý premieňajú na hélium. Vedci sa domnievajú, že keď sa hviezdám minie vodík, nahradia ho héliom a spaľujú ho. V skutočnosti môžu hviezdy spaľovať aj uhlík, neón, kyslík alebo kremík.

Keď hviezda, ktorá používa jeden druh paliva, prechádza na iné palivo, vyšle varovanie: masívne sa nafúkne a premení sa na červeného obra.

Očakáva sa, že Slnko sa v ďalekej budúcnosti premení na červeného obra a zväčší sa dvestonásobne oproti bežnej veľkosti. Keď sa to stane, ako predpokladajú múdre hlavy, Slnko pohltí vnútorné planéty slnečnej sústavy vrátane našej milovanej Zeme.

Netreba sa však plašiť – zdá sa, že Mars prežije. Tak sa budeme musieť len presťahovať a stať sa Mart'anmi.

Z knihy Mark Brake – Naozaj, naozaj veľké otázky o priestore a čase, Fortuna Libri

Úloha č. 11

Čo je hlavnou myšlienkou ukážky č. 2?

- A. Varovať čitateľov pred možnou katastrofou v rámci slnečnej sústavy.
- B. Sprostredkovať čitateľovi vedomosti o tom, že vedci kontrolujú stav hviezd.
- C. Poskytnúť čitateľovi informácie o premenlivých vlastnostiach hviezd.
- D. Poučiť čitateľa o výskumnej práci astronómov a astrológov.

Úloha č. 12

Ktorý slohový postup prevláda v ukážke č. 2?

A. informačný	C. výkladový
B. opisný	D. rozprávací

Úloha č. 13

Podľa ukážky č. 2 sa Slnko premení na červeného obra, pretože

- A. chce, aby sa Mars stal domovom ľudí.
- B. zmení pôvodný druh paliva.
- C. nemá dostatok energetického materiálu.
- D. pohltí planéty Slnečnej sústavy.

Úloha č. 14

V skutočnosti môžu hviezdy spaľovať aj uhlík, neón, kyslík alebo kremík.

Ktorým viacnásobným vetným členom sú podčiarknuté slová v uvedenej vete?

A. podmetom	C. predmetom
B. menným prísudkom	D. príslovkovým určením

UKÁŽKA Č. 3

ČO SA STANE S HMOTOU HVIEZD, KEĎ ZANIKNÚ?

Aby bolo jasné, hviezdy v skutočnosti nikdy nezaniknú. Mnohé sa len pomaly menia na iný druh hviezdy a niektoré vybuchnú a zanechajú po sebe mátožné pozostatky samých seba. Všetko závisí od ich veľkosti, od toho, koľko majú hmoty.

Zapamätajte si, že čím menšia hviezda, tým dlhšie žije.

Malé hviezdy žijú miliardy a miliardy rokov. A ak sa im náhodou minie palivo, svietia ešte dlho potom. Keď sa malé hviezdy dostanú do tohto štádia svojho života, nazývajú sa biele trpaslíky. Astronómovia si myslia, že takto skončí viac než 97 percent hviezd v našej Galaxii.

Obrovské hviezdy sú zriedkavé a spája sa s nimi iná história.

Stredne veľké hviezdy sa menia na červené obry, pričom sa zväčšuje ich veľkosť a mení sa farba.

Veľké hviezdy vybuchujú ako supernova a potom sa z nich stanú buď čierne diery, alebo neutrónové hviezdy. Neutrónové hviezdy majú mimoriadne vysokú hustotu – sú také husté, ako keby sa všetko obyvateľstvo Zeme stlačilo do telieska veľkosti kocky cukru.

Hviezda sa teda môže uberať rôznymi životnými dráhami. Na konci každej z nich je konečné štádium, ktorým môže byť biely trpaslík, červený obor, neutrónová hviezda alebo čierna diera. Bez ohľadu na ich dráhu hviezdy stále vystreľujú do priestoru hmotu, ktorá sa skladá výlučne z chemických prvkov vytvorených vnútri hviezd.

Táto zvyšková hviezdna hmota je potom súčasťou vesmírnej zmesi – súčasti receptu na novú generáciu hviezd, ktoré sa vytvoria z tej starej.

Z knihy Mark Brake – Naozaj, naozaj veľké otázky o priestore a čase, Fortuna Libri

Úloha č. 15

Ktoré tvrdenie je na základe ukážky č. 3 nepravdivé?

- A. Malé hviezdy žijú miliardy a miliardy rokov.
- B. Hviezdna hmota zostáva stále súčasťou vesmírnej zmesi.
- C. Z vesmírnej zmesi modelujú astronómovia nové hviezdy.
- D. Obrovské hviezdy sú zriedkavé.

Úloha č. 16

Ukážky č. 2 a 3 sú od jedného autora. Pre koho je jeho kniha určená?

- A. Pre odborníkov z oblasti astronómie.
- B. Pre pracovníkov hvezdární.
- C. Pre amatérskych astrológov.
- D. Pre deti a mládež.

Úloha č. 17

Ktorá definícia charakterizuje literárny žáner ukážok č. 2 a 3?

- A. Zverejňuje pôvodné výsledky vlastnej vedeckej práce autora alebo autorského kolektívu a má vedecko-objaviteľský charakter.
- B. Dôraz kladie na fakty a vedecké údaje. Je však umocnená pôsobivosťou osobného zážitku, ktorý je charakteristický pre umeleckú literatúru.
- C. Čerpá námety z poznatkov vedy a techniky a umelecky spracúva predstavy o budúcich vynálezoch, nových svetoch a možných dôsledkoch pokroku techniky.
- D. Dej je budovaný na časovom slede motívov a epizód, nečakaných zauzlení či strašidelných scén.

Úloha č. 18

*Stredne veľké hviezdy sa menia na červené **obry**.*

Stručne zdôvodnite tvar a pravopis slova *obry* v uvedenej vete z ukážky č. 3.

Úloha č. 19

Do ktorej skupiny slovnej zásoby zaraďujeme slová: <i>planéta, galaxia, supernova</i> ?
A. archaizmy B. dialektizmy C. odborné termíny D. slangové slová

Úloha č. 20

Vo zvýraznenom texte v ukážke č. 3 sa nachádza:
A. jedna jednoduchá veta, jedno jednoduché súvetie, dve zložené súvetia. B. jedna jednoduchá veta, tri jednoduché súvetia. C. jedno jednoduché súvetie, tri zložené súvetia. D. dve jednoduché súvetia, dve zložené súvetia.

UKÁŽKA Č. 4

Ján Smrek – Babička

V lesku strieborných svojich vlások
babička je opravdivou kráskou.

Je štíhla, vysoká,
dôstojná,
usmievavá a pokojná.

Má vnúcatá.

Je pyšná na to.

A keď sa nad ne skláňa,
farba ich vlasov kontrastuje spolu:
striebro a zlato.

Keď som bol malý,
syn susedného dvora,

často i ku mne dobrou, milou bola
i láskala ma koláčkom,
pečeným na smotane;
však stratil som sa,
i roky zutekali
a ona dnes
už nevolá ma synáčkom,
lež hovorí mi: pane.

Možno, tak sa to sluší.
Lež rád by som jej vyznal,
že ostal som len dieťaťom
vo svojej duši.

Úloha č. 21

Ktoré tvrdenie vyplýva z ukážky č. 4?
A. Báseň je oslavou vekom nadobudnutej múdrosti. B. Básnik sa vyznáva z túžby po vnúcatách. C. Báseň je spomienkou na matku autora. D. Básnik obdivuje krásu ženy v pokročilom veku.

Úloha č. 22

Ktoré tvrdenie z ukážky č. 4 <u>ne</u> vyplýva?
A. Babička už mala šedivé vlasy. B. Babička mala štyri vnúcatá. C. Básnik bol chlapcom od susedov. D. Babička vedela piecť koláče na smotane.

Úloha č. 23

Ktoré tvrdenie o básni z ukážky č. 4 je pravdivé?
A. Je dôsledne rýmovaná združeným rýmom. B. Autor v nej využil voľný verš. C. Je dôsledne rýmovaná striedavým rýmom. D. Autor v nej nevyužil členenie na strofy.

Úloha č. 24

Ktorá z uvedených možností najlepšie vyjadruje hlavnú myšlienku básne z ukážky č. 4?
A. Básnik vyjadruje ľútosť nad tým, že babička zomrela a ošediveli jej vlasy.
B. Básnik obdivuje babičkine vnúčence a potajomky im závidí.
C. Básnik vyjadruje smútok za detstvom a priznáva, že vnútri zostal dieťaťom.
D. Básnik spomína s nostalgiou a láskou na smotanové koláče.

Úloha č. 25

V ktorej možnosti je správne určený umelecký prostriedok z ukážky č. 4?
A. stratil som sa – metafora
B. roky zutekali – inotaj
C. synáčik, koláčik – personifikácia
D. strieborné vlásky – prirovnanie

Autor: Mgr. Daniela Petříková
Recenzovala: Mgr. Nadežda Kašiarová
Redakčná úprava: Mgr. Alžbeta Palacková
Vydal: NIVaM, Bratislava 2023
SL015KKCú23

Zdroje:

<https://www.dravce.sk/web/index.php/sk/infopanel/tlacove-spravy/r-2022/1660-sovy-sa-na-zimu-vratili-blizsie-k-ludom>;

Napísané: utorok, 06. december 2022, 08:17 | Tomáš Veselovský |

<https://uzitocna.pravda.sk/vzdelavanie/clanok/361634-preco-slnko-svieti-a-co-su-cierne-diery/>

Z knihy: Mark Brake – Naozaj, naozaj veľké otázky o priestore a čase, Fortuna Libri

<https://www.zones.sk/basne/10514-cvalajuce-dni-jan-smrek/>